

El (re)naixement de la novel·la catalana al País Valencià

Una novel·la que esclata

De molts anys, el País Valencià ha estat mancat d'una novel·lística que donara normalitat a la literatura d'aquest tros de país. Els darrers vint anys han estat decisius. Una quarantena d'autors i més d'un centenar de novel·les en són una bona prova.

Si la salut d'una literatura es pot mesurar, evidentment el termòmetre ha de ser la novel·la. La poesia és un gènere de majories –de segur que en aquest país el nombre de *poetes* supera el dels altres escriptors– fet per a minories –possiblement és exagerat dir que el grup lector és el mateix que el productor, però no deu ésser molt més gran. "No n'hi ha prou de les poesies per formar una literatura en tota l'extensió de la paraula", deia el capellà nacionalista Jaume Collell ja el 1868. Quant al teatre, i malgrat que sempre sembla que estiga rebent nous i definitius impulsos, la crisi és general.

La narrativa catalana, des de la primera gran novel·la, *Tirant lo Blanc*, ha gaudit d'una salut que, com a mínim, no era inferior a la nostra salut nacional. A partir de la Renaixença apareixen figures i novel·les importants. Narcís Oller, amb *La papallona* (1882), representa l'aparició, després del període de decadència, de la novel·la catalana moderna. Després vindrien Raimon Casellas, Víctor Català, Josep Pous i Pagès, Prudenci Bertrana, Pere Coromines, Joaquim Ruyra, Santiago Rossinyol... Són els escriptors que viuen la fi del segle i que representen la primera gran eclosió novel·lística.

D'altra banda, el segle xx ens ha dut figures tan importants, tant per la quantitat com per la qualitat de la seva producció, com Llorenç Villalonga, Mercè Rodoreda, Pere Calders, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo. Amb ells i amb molts altres, les Illes i el Principat feien la seua gran aportació a la novel·la –i, doncs, en general a la literatura– catalana.

I el País Valencià, ¿què? La Renaixença al Principat va produir tres figures que representarien els tres grans gèneres: Jacint Verdaguer en poesia, Àngel Guimerà en teatre i, com he assenyalat adés, Narcís Oller com a novel·lista. La Renaixença al País Valencià ens va dur Teodor Llorente i els seus seguidors, que

no van saber superar la poesia jocfloral·lesca –en el mal sentit de la paraula. Parlar de teatre vol dir sainets, vol dir Escalante i Bernat i Baldoví. Com veiem, doncs, la poesia i el teatre renaixencistes al País Valencià van fer *renàixer* ben poques coses, però tota pedra fa paret. La novel·la, però, no aportarà pràcticament ni un codolell a aquesta paret que se'ns ensorrava. De fet, l'única producció narrativa interessant feta per un valencià fins a la Guerra d'Espanya és la de Jesús Enric Martínez Ferrando, i aquesta no la podem considerar perquè segurament no hauria existit si l'autor no s'haguera establert a Barcelona.

En la postguerra, l'editorial Torre tenia ben clara la necessitat de trencar el malefici de la narrativa entre els valencians. És per això que el primer número de la col·lecció *L'Espiga*, el 1949, va ser el recull de contes *Raimet de pastor*, de Josep Sanç i Moia. Tanmateix, la censura posava entrebancs a la publicació de textos llargs en català i això frenava la possibilitat d'aparició d'algun novel·lista. És per això que els únics que van aconseguir publicar durant aquest període –Beatriu Civera, Maria Beneyto, Miquel Adlert...– fan una narrativa d'escàs ressò públic.

I A LA FI LA NOVEL·LA ARRIBA AL PAÍS VALENCIÀ

Joan Fuster, el 1972 i des de *Serra d'Or*, feia el seu crit d'alerta en l'article «Una *carència* singular»: el País Valencià estava mancat d'una novel·lística normal, normalitzada i normalitzadora. Era una mancança que calia evitar perquè el que dona lectors a una literatura és la novel·la.

De fet, quan per primera vegada es convoca, el 1973, el premi Andròmina de narrativa dins els premis Octubre –simptomàticament, i a diferència del

d'assaig i el de poesia, el premi de narrativa no duu el nom d'un autor valencià vivent—, hi ha una clàusula, diguem-ho així, *proteccionista*: tan sols s'hi poden presentar autors valencians. El guanyador d'aquella primera convocatòria és Amadeu Fabregat amb *Aproximació a 'Falles folles fetes foc'*, una novel·la marcadament experimental. Ja en la primera novel·la de la dècada, *L'Eros de Picadilly Circus*, de Mercè Linyan, s'havia pogut entreveure certs trets innovadors.

Però la narrativa de les arrels —rural, realista...— també té representants: un

d'ells, Joan Francesc Mira, era, justament, membre del jurat que donava a Fabregat el premi Andròmina i ja tenia enllestida la seva novel·la *El bou de foc*.

Així, doncs, aquest tros de país arriba tard a la novel·la però, precisament per això, les diferents tendències bullen i lluiten en un mateix temps i en un mateix espai. A poc a poc, el nombre de novel·listes i de novel·les va creixent, sempre dins aquesta diversitat d'estils: *Matèria de Bretanya*, de Carmelina Sánchez-Cutillas, enfront de *Dentadura postissa*, de Josep Gandia Casimiro; *La guerra comença ara*, de Josep Rausell,

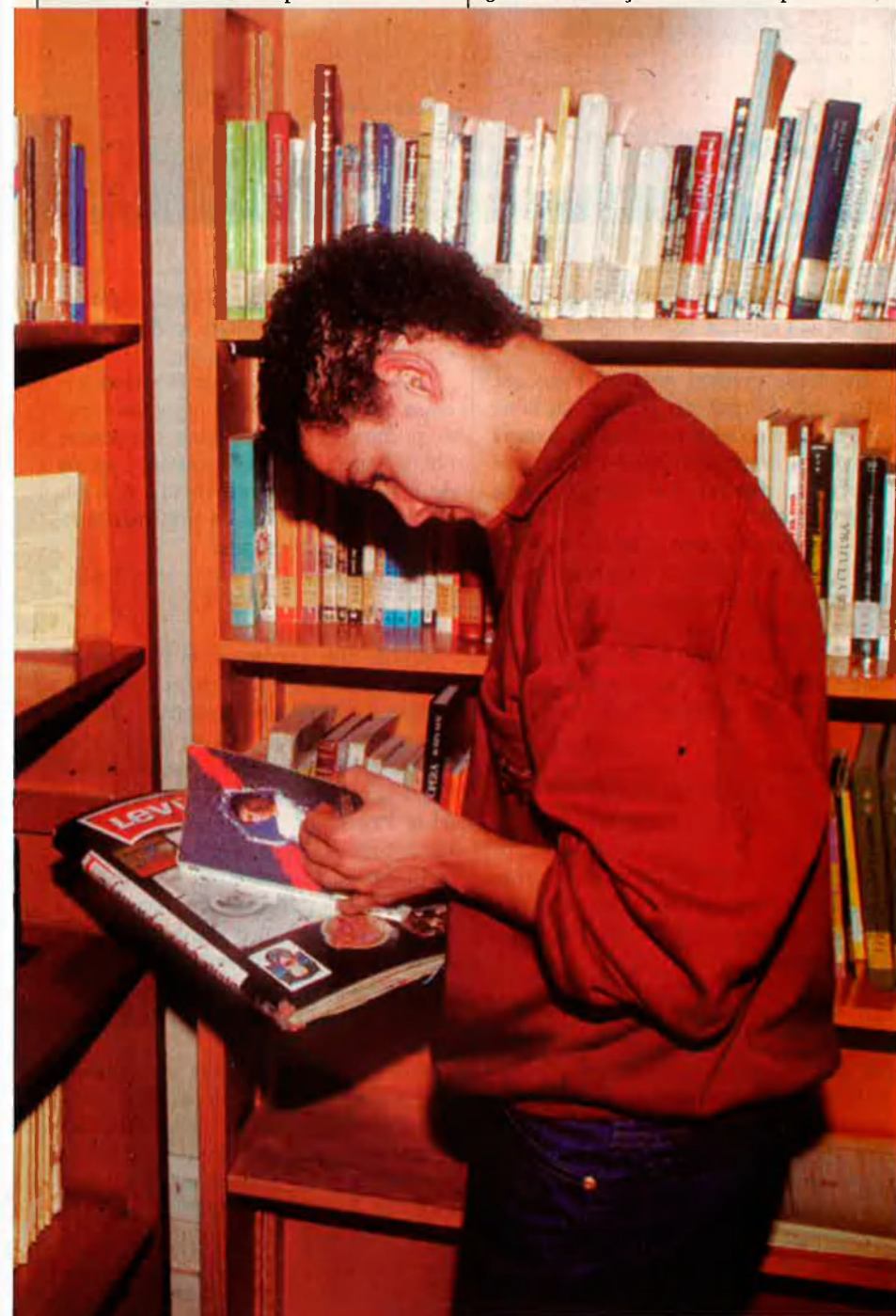
enfront d'*Això diu que era*, de Rafa Ferrando; *Sumaríssim d'urgència*, de Gonçal Castelló, i *Diari de bordell*, de Josep Lluís Seguí, i Josep Piera i Ferran Cremades i Lluís Fernández i Enric Valor i Josep Lozano i... I les editorials valencianes tenen el primer *gran èxit* de vendes amb una novel·la que conjumina elements costumistes i experimentalistes: *Ramona Rosbif*, d'Isa Tròlec.

L'ESCLAT DELS ANYS VUITANTA

Els anys vuitanta representen l'etapa de consolidació de la novel·lística catalana al País Valencià. S'inicien amb la publicació de *La idea de l'emigrant* i *Sense la terra promesa*. Amb aquestes novel·les s'incorpora plenament al món de la narrativa l'home que fins aquell moment havia estat més conegut com a gramàtic i recopilador de rondalles tradicionals: Enric Valor. Precisament l'any 1980 Valor rep el seu primer gran homenatge amb la convocatòria per primera vegada dels premis que duran el seu nom. Al País Valencià, doncs, comencem a tenir figures emblemàtiques. I Enric Valor, l'Enric Valor novel·lista, continua treballant durant tota la dècada dels vuitanta per produir unes obres que encara no han rebut de la crítica l'atenció que es mereixen però que, de segur, passaran a formar part de la història de la literatura catalana. Valor completa el *Cicle de Cassana*, iniciat amb *Sense la terra promesa*, amb *Temps de Batuda* i *Enllà de l'horitzó*.

A més a més de l'aportació de Valor, aquesta dècada també veurà aparèixer altres novel·les importants com *Crim de Germania*, de Josep Lozano. I la nòmina de novel·listes anirà creixent, sobretot a recer dels molts premis literaris que alguns ajuntaments i d'altres institucions organitzen: Rafael Ventura, Joan Oleza, Boro Miralles, Joan Pla, Joan M. Monjo, Josep Franco, Isabel-Clara Simó, Manuel Joan i Arinyó, Toni Cucarella, Joan Navarro... Dels escriptors que havien iniciat la seva producció en la dècada dels setanta, alguns emmudeixen, com Fabregat, d'altres, com Lluís Fernández, passen a l'espanyol, però n'hi ha uns quans que continuen produint: Joan Francesc Mira, Isa Tròlec, Josep Lluís Seguí...

Juntament amb els premis literaris, l'ensenyament dóna l'impuls definitiu a la novel·la catalana al País Valencià —i a la resta de Catalunya, evidentment. L'arribada del català a les escoles provo-

Els crítics s'han fixat cada vegada més en la producció novel·lística valenciana.

RAFA GIL

ca una demanda editorial que no s'havia viscut mai en aquest país. A l'inici de la dècada, la narrativa juvenil és encara naixent, i això afavoreix el consum d'una novel·la per a adults que també pot arribar als joves. Fins i tot apareixen noves editorials, algunes de les quals fixaran el seu camp principal d'actuació en la literatura per a joves.

LA NOVEL·LA NEGRA

Un dels fets més rellevants és l'esclat al País Valencià del gènere negre. Josep Lluís Seguí, Manuel Joan i Arinyó, Joan Pla... i, sobretot, Ferran Torrent. El de Sedaví ha aconseguit, aprofitant també l'impuls donat per l'ensenyament, guanyar-se un lloc rellevant dins la narrativa catalana. Les seves novel·les esdevenen sovint el primer llibre que cau a les mans de moltes persones que volen aprendre català o simplement iniciar-se en la lectura en la seua llengua. És així que un llibre com *No empreneu el comissari* ha arribat ja a la dissetena edició, amb uns 85.000 exemplars venuts. Tot un rècord. I per si això fos poc, les novel·les de Torrent són traduïdes a l'espanyol i al francès i fins i tot s'ha fet una versió cinematogràfica d'*Un negre amb un saxo*. I aquesta no és l'única novel·la catalana que arriba al cinema. També ha estat adaptada *Putxa misèria*, de Rafael Arnal i Trinitat Satorre.

L'èxit del gènere negre ha estat tan important, que alguns dels autors que fins

ara havien produït un altre tipus de novel·la han utilitzat trets d'aquest gènere en les seves darreres publicacions.

Es el cas evident de Joan Francesc Mira amb *Els treballs perduts*, un llibre que conjumina les estratègies joycianes i la intriga, la narració hàbil i la tradició literària, per tal d'aconseguir una novel·la total.

A més a més, i això és molt important per a una novel·lística, l'especialització no tan sols s'ha esdevingut en el gènere negre, també ha afectat altres tipus de novel·les. Amb això, hi ha hagut també una certa producció, segurament no tan nombrosa, de novel·la històrica, eròtica...

LA IMPORTÀNCIA DE LA CRÍTICA

Fins ara no n'he parlat, però un altre dels factors que facilitarà durant aquestes dues dècades l'eclosió de la novel·la és la crítica.

Els crítics, els del sud i els del nord, s'han fixat cada vegada més en la producció novel·lística valenciana. En un país on, com en el nostre, els mitjans de distribució i de promoció de la literatura són encara bastant limitats, el paper que fan els crítics —amb estudis, pròlegs i ressenyes— és molt més important.

El difícil treball dels crítics ha estat recompensat per l'augment de publicacions periòdiques que hi han dedicat algunes de les seves pàgines: *L'Espill*, *Saó*, *EL*

TEMPS, *L'Aiguadolç*, *El-lipsi*, *Daina...* al sud; i al nord, *Canigó*, *la Revista de Catalunya*, *l'Avui*, *Serra d'Or*.

Amb tot, la nostra crítica és encara escassa, amb autors sovint esporàdics que no poden superar l'adversitat. No podem oblidar, però, el treball constant i seriós de crítics com Josep Iborra o Àlex Broch, que coneixen en profunditat la novel·lística sud-catalana.

I EL FUTUR...

Sembla que, finalment, el futur haurà de ser comú per a tots els escriptors en llengua catalana. Les mancances ens són comunes: la novel·la feta per dones no és encara prou potent —malgrat les Isabel Clara-Simó, Encarna Sant-Celoni, Maria de la Pau Janer, Assumpció Maresma. La distribució i sobretot la promoció de la literatura catalana són també deficitàries. Caldrà solucionar-ho, i una possible bona idea és la dels organitzadors del premi Prudenci Bertrana que, d'ara en endavant, destinaran els diners del premi íntegrament a la promoció de la novel·la guanyadora.

Però els èxits també ens són comuns —els principatins i els de les illes guanyen l'Andròmina i el valencians, el Prudenci Bertrana. Els del sud publiquen en editorials del nord; els del nord, al sud; i els de mar enllà, pertot arreu.

Daniel P. Grau